

MUSTAFA REŞİT TARAKÇIOĞLU VE ESERLERİ

Muzaffer BAŞKAYA*

Hayatı

Eğitimci ve siyasetçi Mustafa Reşit Tarakçıoğlu 1892 senesinde Trabzon'un Kindinar (Bahçecik) Mahallesi'nde dünyaya gelmiştir.¹ Babası Ahmet Bey, annesi ise Gülizar Hanımdır. Tarakçıoğlu henüz 5 yaşında iken Tabakhane Mahallesi'ndeki Sıbyan Mektebi'ne gitmiş burada 1 sene okuyup Kuran-ı Kerim'i öğrendikten sonra Şirin Hatun Mektebi'ne geçmiş, 1 yıl okuduktan sonra İmaret (Hatuniyye) Mektebi'ne devam etmiştir.²

1902 yılında 275 numara ile Trabzon Mekteb-i İdadisine (Trabzon Lisesi) kaydını yaptıran Tarakçıoğlu, yedi yıllık eğitimden sonra pekiyi derecesi ile mezun olmuştur. 1911 Yılında İstanbul Dâr-ül Muallimine (Yüksek Öğretmen Okulu) girdi, fakat bir yıl sonra Balkan Savaşı çıkınca gönüllü asker olarak cepheye gitti. 1913'de yarım kalan öğrenimi için tekrar İstanbul'a döndü. 1914 yılında Birinci Dünya Savaşı patlak verince yine öğrenimini yarım bırakarak ihtiyat zabiti (yedek subay) olarak Erzincan'a gitti. 1916 yılında Dâr-ül Muallimîn'in Tabibiye (Biyoloji) bölümünden 19 numara ve pekiyi derece ile mezun oldu.³ Tarakçıoğlu, 1918 yılında Gümrükçü Hüsnü Bey'le Havva Hanım'ın kızları Zehra Hanım'la hayatını birleştirmiştir. Çiftin, Sadakat (1922), Selçuk (1926), Işık (1928), Türkan (1933) adlarında dört kızı ve Özdemir (1923) adında bir oğlu olmuştur.⁴

Eğitimi böylece tamamlayan ve evlenen Tarakçıoğlu, öğretmenlik mesleğine başlamış ve ilk olarak İzmir, Denizli ve Trabzon Sultanilerinde görev yapmış, Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Kemerkaya Mahallesindeki Rum Kolejinde (Şimdiki Kanuni Anadolu Lisesi) "Trabzon Muallim Mektebi" müdürü olarak görevini sürdürmüştür.⁵

Eğitimseliliğinin yanında aynı zamanda iyi bir cemiyetçi olan Mustafa Reşit Tarakçıoğlu, Trabzon Müdafaa-i Hukuku Milliye Heyeti'nde de bulunmuş, 1924 yılında Trabzon Türk Ocağı'nı kurarak, 1926'ya kadar bu kurumun başkanlığını yapmıştır.⁶

Trabzon Öğretmen Okulu'ndaki görevinin ardından İstanbul Vefa Lisesi'ne tayin olan Tarakçıoğlu, 1927 senesinde Maarif Vekâleti Yüksek Öğretim Genel Müdür Yardımcılığı vazifesine atanmıştır. 1929 yılında Erzurum Mıntıkası Maarif Eminliği görevine getirilmiş, 1931'de Maarif Eminlikleri kaldırılınca Trabzon'a, eski okuluna dönerek fizik-kimya dersleri vermeye devam etmiştir.⁷

* Doç. Dr., Trabzon Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi, mbaskaya61@gmail.com

¹ *Halk Gazetesi*, 28 Nisan 1950

² Veysel Usta-Hikmet Öksüz, *Mustafa Reşit Tarakçıoğlu (Hayatı, Hatıratı ve Trabzon'un Yakın Tarihi)*, Serander Yayınları, Trabzon 2008, 23-24.

³ Zehra Arslan, "Trabzon Türk Ocağı", *Yüksek Lisans Tezi*, KTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon 2008, s. 10.

⁴ Zehra Arslan, "Mustafa Reşit Tarakçıoğlu (1892-1969)", *Atatürk Ansiklopedisi*, Atam Yayınları, s.5

⁵ Usta-Öksüz, a.g.e., s.24.

⁶ Arslan, a.g.t, s. 10.

⁷ Usta-Öksüz, a.g.e., s.26.

1933-34 yılında Diyarbakır, 1934-35 yılında Erzurum Milli Eğitim Müdürü oldu. Daha sonra Üçüncü Umum Müfettişlik Maarif Müşaviri olarak atanmıştır.⁸ 1938 yılında bir ara Gümüşhane Vali vekili olarak görev yapan Tarakçıoğlu, 1941’de İzmir Milli Eğitim Müdürlüğü’ne tayin olmuştur. 1943 yılında ise kendi isteği ile emekli olmuştur.⁹

1943 sonrasında siyasete adım atan Tarakçıoğlu, 1946 seçimlerinde CHP’den Trabzon Milletvekili seçilmiştir.¹⁰ 1950 seçimleri sonucunda meclise CHP’den giren Tarakçıoğlu, ani bir kararla uzun yıllardır içinde bulunduğu CHP’den ayrılarak DP’ye geçmiştir.¹¹ 1954 ve 57 yıllarında da DP listelerinde yer alan Tarakçıoğlu’nun milletvekili bulunduğu sırada yaptığı en önemli ve unutulmaz icraat Karadeniz Teknik Üniversitesi’nin kurulması olmuştur.¹²

27 Mayıs 1960 müdahalesinin ardından diğer DP’li vekiller gibi Yassıada’ya hapsedilen ve burada idamla yargılanan Tarakçıoğlu, kendisine yöneltilen suçlamaları cesur bir şekilde reddetmiştir.¹³ Yassıada’da bulunduğu sırada bazı sağlık sorunları yaşayan Tarakçıoğlu, yapılan duruşmaların ardından 5 yıl hapis cezasına çarptırılmış ve cezasını çekmek için Kayseri Cezaevi’ne gönderilmiştir. Fakat hastalığı ilerleyince tedavi amacıyla Ankara’ya getirilmiştir. Bir yandan mahkûmiyet yaşarken diğer yandan hastalıkla mücadele eden Tarakçıoğlu’nun cezası 1962 yılında ertelenmiştir. Bunun üzerine 27 Mayıs’tan sonra ilk kez 13 Mayıs 1962’de Trabzon’a dönen Tarakçıoğlu, memleketinde büyük sevgi gösterileri ile karşılanmıştır. Trabzonluların adeta bağına bastığı Tarakçıoğlu’nun, 1966’da çıkan bir yasa ile Yassıada’da aldığı mahkûmiyeti ortadan kaldırılmıştır. Siyasi yasaktan kurtulan Tarakçıoğlu, 1969’da tekrar hastalanmış ve Ankara’da tedavi gördüğü sırada 24 Ekim 1969’da hayata veda etmiştir.¹⁴

Eserleri

Mustafa Reşit Tarakçıoğlu eğitimci ve siyasetçi kimliğinin yanında aynı zamanda bir kültür adamı idi. Zira çok sayıda eser kaleme alan Tarakçıoğlu gazete ve dergilerde makaleler yazmış, birikimini toplumla paylaşmıştır. Tarakçıoğlu’nun kaleme aldığı bazı kitaplar vardır. Bunlardan 5’i hayatta iken değişik yayınevleri tarafından, 1’i ise (Trabzon’un Yakın Tarihi) kuruluşuna büyük emek verdiği KTÜ tarafından basılmıştır. Eserler şunlardır: Yaşamak ve Yaşatmak Yolları (1335), Eşya ve Tabiat Hakkında Öğretmenlere 72 Ders (1937) Milli terbiye ve Hedefleri (1942), Ahlak ve Milli Ahlak (1952), Trabzon’un Yakın Tarihi (1986) Muallim Mektebinin Kuruluşu ve Köy Enstitülerinin İç Yüzü, Ruslarla Olan Komşuluklarımız.

1. Yaşamak ve Yaşatmak Yolları

Bu eser 29 sayfa olup 1335 (1919) yılında Trabzon’da Yorgi Mihaildi Matbaasında basılmıştır. Eser, sosyoloji ilminin bir alt disiplini olan eğitim sosyolojisi ile ilgilidir ve üç ana başlık etrafında yoğunlaşmıştır: Bunlar 1. Aile muhiti ve nesil, 2. Şehir muhiti ve nesil, 3. Mektep muhiti ve nesildir.

Tarakçıoğlu bu kitabında bireyin gelişimi ve eğitiminde toplumun en küçük birimi olan aileden başlanarak çevre ve okul ilişkisini değerlendirmekte ve önemini vurgulamaktadır.¹⁵

⁸ Mustafa Reşit Tarakçıoğlu Hatıraları, Trabzon 1936.

⁹ Usta-Öksüz, a.g.e., s.27.

¹⁰ TBMM Albümü, 1920-2010, Cilt:1, (1920-1950), TBMM Basımevi, Ankara 2010, s. 505.

¹¹ Yeni Yol Gazetesi, 8 Ocak 1951

¹² Yeni Yol Gazetesi, 21 Mayıs 1955.

¹³ Zehra Arslan, “Yassıada’da İdam Talebiyle Yargılanan Demokrat Parti Trabzon Milletvekili Mustafa Reşit Tarakçıoğlu’nun Savunması”, Karadeniz İncelemeleri Dergisi, Cilt: 14, Sayı: 14, s. 156.

¹⁴ Usta-Öksüz, a.g.e., s.34.

¹⁵ Usta-Öksüz, a.g.e., s.36.

2. Milli Terbiye ve Hedefleri

Mustafa Reşit Tarakçıoğlu tarafından 1927 yılında yazılan eser İstanbul'da Amidi Matbaasında neşredilmiştir. 1942 yılına gelindiğinde tekrar baskısı yapılmıştır. Adı geçen eser 4 ana başlık altında toplanmıştır: Bunlar 1. Muhtelif devrelerin terbiye telakkisi, 2. Terbiye ve milli terbiye, 3. Müstebid Hükümet Teşkilatı, 4. Milli Terbiye Nasıl Olmalıdır şeklindedir.

Tarakçıoğlu, eserinde kimi zaman kendi düşüncelerine ek olarak farklı toplumlardaki terbiye usullerini de eserine taşımıştır. Zira kitabın ilk bölümü olan muhtelif devrelerin terbiye telakkisi adlı bölümde, Antik Çağ Yunan felsefesinden başlayarak Çin, Hint, Osmanlı felsefesini ve bunların eğitim ve terbiye yöntemlerini karşılaştırmıştır.¹⁶

3. Ahlak ve Milli Ahlak

Bu eser 1951 yılında Ankara'da neşredilmiştir. Hangi matbaada basıldığı hakkında bilgi bulunmamaktadır. 85 sayfadan oluşan bu eserde dipnot kullanılmamış ve kaynakça bilgisi verilmemiştir. Eser iki bölüm halinde biçimlenmiş, ilk bölümde "maksada giriş", ikinci bölümde ise "milli ahlak" başlıkları bulunmaktadır. Eserin ilk kısmında Kanuni Sultan Süleyman devrinde yaşanan bazı olaylardan örnekler verilerek "Ahlak İmparatorluğu" olarak tanımladığı Osmanlı İmparatorluğu'nun en görkemli döneminde siyasi ahlak noktasında yaşanan zaafı dile getirilmiştir. Devam eden süreçte bu zaafın devam ettiği hatırlatılarak çöküşe giden yol ortaya koyulmuştur. İkinci kısımda Türklerin İslamiyet öncesi ahlak anlayışları ile İslam ahlakının birbirine paralellik gösterdiği ifade edilmiştir.¹⁷

4. Ruslarla Olan Komşuluklarımız

Mustafa Reşit Tarakçıoğlu'nun kaleme aldığı bu eser 1966 yılında Ankara'da basılmıştır. Fakat hangi matbaada neşredildiği hakkında bilgi yoktur. Tarakçıoğlu bu eseri yazarken temel olarak İsmail Berkok'un *Tarihte Kafkasya* ile Turgutcan Mamas'ın *Tarih Boyunca Türk Rus Münasebetleri* isimli eserlerinden faydalanmıştır.¹⁸

5. Trabzon'un Yakın Tarihi

Trabzon tarihine ışık tutan eserlerden biri olan ve Mustafa Reşit Tarakçıoğlu'nun kaleme aldığı bu kitap Karadeniz Teknik Üniversitesi tarafından 1986 yılında basılmıştır. Kitap, toplam 85 sayfadan oluşmaktadır. Eser kendi içinde 4 bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Birinci Dünya Savaşı ve Trabzon hakkında genel bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde Trabzon'da yaşanan Rus işgali ve devamındaki muhacirlik hadiselerine değinilmiştir. Bilhassa muhacirlik ve işgal ile ilgili verilen bilgiler dönemin canlı tanığı olması dolayısıyla oldukça mühim bir nitelik taşımaktadır. Eserin en geniş kısmı üçüncü bölümdür. Bu bölümde Trabzon'un tekrar Türk yurdu oluşundan itibaren yaşanan gelişmelere değinilmiştir. Mondros Mütarekesi sonrası Trabzon ve Doğu Karadeniz kıyılarında ortaya çıkan gelişmelere değinilen bu bölümde Pontus ve Ermeni tehditleri karşısında muhacirlikten yeni dönmüş Türklerin yaşadıkları hakkında bilgiler verilmiştir. Eserin son bölümünde ise Cumhuriyetin ilanı sonrasındaki gelişmelere temas edilerek Trabzon Türk Ocağı'nın başkanı olarak Cumhuriyetin ilanı ertesinde şehirde yaşanan gelişmeler bizlere aktarılmıştır.¹⁹

Mustafa Reşit Tarakçıoğlu, bu eseri Milli Eğitim Bakanlığı'na bastırmak için başvuruda bulunmuştur. Ancak bu kıymetli eserin basımı ile ilgili kendisine herhangi bir geri dönüş yapılmamıştır.

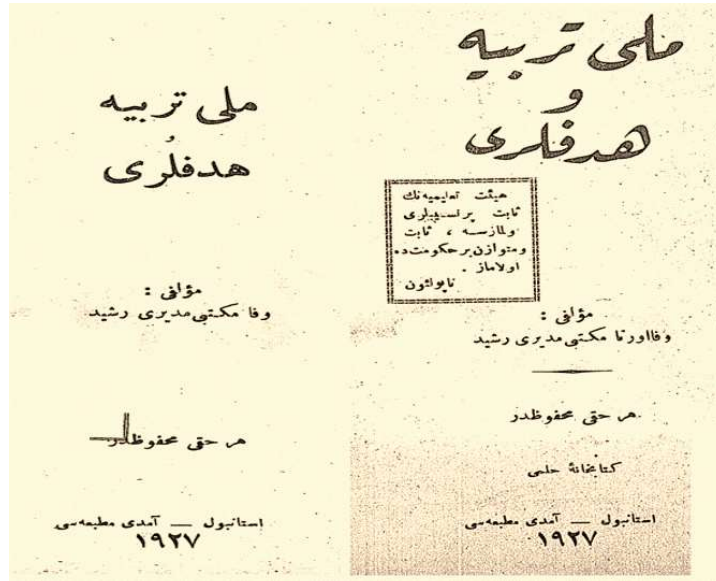
¹⁶ Usta-Öksüz, a.g.e., s.37.

¹⁷ Usta-Öksüz, a.g.e., s.38.

¹⁸ Usta-Öksüz, a.g.e., s.39.

¹⁹ Usta-Öksüz, a.g.e., s.41.

1969'da yaşanan bu gelişmenin ardından bu duruma kayıtsız kalamayan Karadeniz Teknik Üniversitesi rektörlüğü nihayet 1986 yılına gelindiğinde bu eseri basmaya karar vermiş ve aynı yıl eser basılmıştır.

Resim 1: Eski harflerle basılan Millî Terbiye ve Hedefleri'nin kapak resmi

Resim 2: Eserlerinin kaprak resimleri

Kaynakça

Arslan, Zehra, “Yassıada’da İdam Talebiyle Yargılanan Demokrat Parti Trabzon Milletvekili Mustafa Reşit Tarakçıoğlu’nun Savunması”, *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, Cilt: 14, Sayı: 14, ss.153-168.

_____, Trabzon Türk Ocağı, *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, KTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon 2008.

_____, “Mustafa Reşit Tarakçıoğlu (1892-1969)”, *Atatürk Ansiklopedisi*, Atam Yayınları.

Halk Gazetesi

Mustafa Reşit Tarakçıoğlu’nun Hatıratı (1936-1940)

Usta, Veysel- Öksüz, Hikmet, *Mustafa Reşit Tarakçıoğlu Hayatı, Hatıratı ve Trabzon’un Yakın Tarihi*, Serander Yayınları, Trabzon 2008.

Yeniyol Gazetesi

